

Waar de sterre bleef stille staan

Op woensdag 4 december 2024 stond het onderwijs opnieuw in de schijnwerpers, maar helaas niet op een positieve manier. Bij de bekendmaking van de resultaten van de internationale studie TIMSS 2023 bleek dat de Vlaamse onderwijskwaliteit opnieuw daalt en een dieptepunt bereikt.

TIMSS staat voor 'Trends in International Mathematics and Science Study' en is een internationaal vergelijkend onderzoek. Sinds 1995 meten ze elke vier jaar wereldwijd de leerprestaties van leerlingen van het vierde leerjaar basisonderwijs voor wiskunde en wetenschappen. Aan de editie van 2023 namen 58 landen of onderwijsregio's deel. Vlaanderen was er daar een van. Bij de vorige meting in 2019 werd in Vlaanderen voor het eerst een forse daling ingezet. Die trend zet zich nu verder. Het stond in de sterren geschreven ...

De ster is verbleekt

Qua wiskunde is Vlaanderen gedaald tot de vierentwintigste plaats. In 2019 stonden de Vlaamse leerlingen nog op plaats zeventien, maar ook dat was een daling van zes plaatsen tegenover een eerdere meting. Slechts zeven procent van de leerlingen haalt in 2023 een gevorderd niveau en vijf procent behaalt zelfs het basisniveau niet. De wetenschapsprestaties van Vlaamse leerlingen blijven ter plaatse trappelen op de vijfendertigste plaats. Dat is gelijk aan het niveau in 2019 toen we er vier plaatsen op achteruitgingen, maar de resultaten daalden weer significant. Vlaanderen hangt in 2023 onderaan het Europese klassement. Slechts twee procent van de leerlingen haalt een gevorderd niveau en twaalf procent behaalt het basisniveau niet. Voor zowel wiskunde als wetenschappen is Vlaanderen internationaal de sterkste daler sinds 2015.

Als de zon ondergaat, komen de sterren op

Vlaams minister van Onderwijs Zuhail Demir (N-VA) reageerde fel op die teleurstellende resultaten. Ze gaf aan dat er voortaan weer meer geëist moet worden van de kinderen: meer kennis, creativiteit en leergierigheid, te beginnen bij de start, met name het kleuteronderwijs. Daar komen minimumdoelen gericht op woordenschat en luistervaardigheid. "Vandaag is de kleuterschool te veel een crèche geworden en te weinig een klas. Door alerhande zorgtaken, zoals bijvoorbeeld de zindelijkheid van kinderen, komt de leerkracht niet meer aan lesgeven toe", verklaarde Demir. Tegelijk vroeg ze aan de onderwijsverstrekkers om nu al tijdelijke leerlijnen te maken "die moeten gericht zijn op Nederlands en wiskunde, het gebruik van wetenschappelijk bewezen leer- en lesmethodes, én het beter sturen van gedrag in de klas." Forse taal van de nieuwe minister van Onderwijs. Het was de journalisten tijdens de persconferentie niet ontgaan dat de aanwezige hoofden van de onderwijskoepels de minister niet tegenspraken en dat ze niet anders konden dan toegeven dat de focus onvoldoende op kennis lag.

Bruno Vanobbergen, directeur-generaal van Katholiek Onderwijs Vlaanderen, kondigde meteen aan dat hun leerplan voor het basisonderwijs een grondige update krijgt, met focus op onderwijskwaliteit voor elke leerling vanuit een kennisrijk curriculum. Zijn collega Koen Pelleriaux, afgevaardigd bestuurder van het Gemeenschapsonderwijs, kondigde ook nieuwe leerplannen aan, maar voegde er, heel merkwaardig, meteen aan toe dat het tegelijkertijd "noodzakelijk is dat de Vlaamse Regering werk maakt van een nieuw flexibel statuut." Het is voor COC volstrekt onduidelijk hoe een flexibel statuut de onderwijskwaliteit kan verbeteren. Integendeel, de decreten rechtspositie van 1991 die het statuut van het onderwijspersoneel vastleggen, dateren uit een periode dat het Vlaamse onderwijs nog op alle vlakken wereldtop was. Een aantal onderwijsactoren wil graag dat het Vlaamse onderwijs opnieuw excelleert, maar het Vlaamse onderwijs organiseren zoals toen het nog wereldtop was, willen ze tegen elke prijs vermijden. Dat is op z'n minst paradoxaal.

Richt je ogen op de sterren en je voeten op de grond¹

Ook de leden van de parlementaire onderwijscommissie lieten zich die vierde december niet onbetuigd. Sommigen hekelden het idee dat leren vooral leuk moet zijn en dat welbevinden belangrijker wordt geacht dan presteren. De trouwe lezer van Brandpunt zal allicht niet ontkennen dat er de laatste decennia veel veranderd is in onze scholen. Aandacht en tijd voor taal, wiskunde en wetenschappen is door de jaren heen almaar meer onder druk komen te staan. Dat is niet alleen te wijten aan de sterk toegenomen zorgvraag, maar evengoed aan het feit dat de scholen allerlei maatschappelijke verwachtingen moeten realiseren en doelen moeten bereiken met soft ideologiedidactiek die niet werkt. De druk op het personeel is ontzettend toegenomen. Taal, wiskunde en wetenschappen zijn precies de kennisdomeinen die getest worden in studies zoals TIMSS en PISA.

Andere parlementsleden legden een verband met het lerarentekort en drongen opnieuw aan op een echt loopbaanpact. Zij verwezen naar de klassen waar geen les wordt gegeven omdat er geen leraar is of omdat er leraren voor de klas staan zonder het juiste diploma met desastreuze gevolgen. COC waarschuwt er al lang voor dat een aantal goedbedoelde maatregelen die werden genomen om het lerarentekort in te dijken, eerder contraproductieve effecten genereert. COC loopt niet achter de simpele slogan 'beter iemand dan niemand voor de klas'. Iemand die geen vakinhoudelijke opleiding kreeg en geen kaas gegeten heeft van (ped)agogie en vakdidactiek, verdient volgens COC de titel 'leraar' niet. COC pleit ervoor om het respect voor de leraar met het vereiste bekwaamheidsbewijs te herstellen, want dat is de eerste en belangrijkste voorwaarde om kwaliteitsvol onderwijs te verstrekken.

¹ Theodore Roosevelt (1858-1919), voormalige president van de Verenigde Staten.

COC stelt zich bezorgd de vraag of ook andere maatregelen geen negatieve effecten genereren op de onderwijskwaliteit. We denken dan aan een proeftuin in een basisschool met een vierdaagse schoolweek of aan de organisatie van het interactief afstandsonderwijs in het secundair onderwijs. COC vangt signalen op dat er tijdens sommige periodes van interactief afstandsonderwijs bitter weinig 'onderwijs' wordt gegeven en dat afstandsonderwijs wordt ingezet als een variant van huiswerk. Het belangrijke sociale contact en samen leren in de klas gaat dan compleet verloren. Op afstand lesgeven was een noodbrug in coronatijd, maar noodbruggen zijn nooit definitief (of toch nooit zo bedoeld). Dat doet ons denken aan het beeld van de legendarische ijzeren noodbrug op de Antwerpse Franklin Rooseveltplaats² die pas na dertig jaar is verdwenen. Het verkeer loopt er nu gecontroleerd en het geheel oogt mooi.

De pers ging traditiegetrouw ook te rade bij onderwijsexpert Dirk Van Damme die er, ondanks zijn verleden als kabinetschef bij toenmalig minister van Onderwijs Frank Vandenbroucke (Vooruit), nu op wijst dat Engeland onder de vorige conservatieve regering succesvol ingezet heeft op curriculumontwikkeling en meer aandacht voor kennis. Daarbij is hij opvallend streng voor ons basisonderwijs dat hij benoemt als "het zieke kind". De echte boosdoener is volgens Van Damme de te zachte pedagogische aanpak: "De kleuterklas moet een plek van kennisoverdracht worden. Een warme omgeving is belangrijk, maar er ligt te weinig nadruk op onder meer taalontwikkeling." Het is zeer opvallend dat Van Damme stelt dat we afscheid moeten nemen van het constructivisme, dat volgens hem heeft geleid tot die zachte pedagogische aanpak. Het constructivisme in de pedagogie is de strekking die het belang benadrukt van zelfregulerend leren, waarbij leerlingen leren hoe ze hun eigen leerproces kunnen beheersen en sturen. De leraar is daarbij de facilitator die leerlingen uitdaagt om hun kennis toe te passen. COC heeft al veel vroeger afstand genomen van de constructivistische pedagogie: op ons congres van 2018 hebben wij al gepleit voor collectief vormend onderwijs in klassikale vormen van leren, waarbij vak- en domeingebonden leerstof belangrijk is. Toen al hebben onze congresgangers gesteld dat leraren niet gereduceerd mogen worden tot coaches van leerprocessen. Toen al stelde COC dat er middelen moesten worden uitgetrokken om de impact van zelfsturend en ontwikkelingsgericht leren en van flexibele leertrajecten op het realiseren van de onderwijsdoelen te onderzoeken.

De weg van de aarde naar de sterren is niet effen³

Als de leraar opnieuw centraal komt te staan, dan is het ook belangrijk om de opleiding van die leraar centraal te stellen. COC wees in haar 'Knipperlichtennota'⁴ van 2020 al op de noodzaak van een kwaliteitsvolle lerarenopleiding met een kritisch minimum aan vakinhoud en specifieke vakdidactiek in functie van de bekwaamheidsbewijzen die ze afleveren, ook voor de zijinstromers. Ook minister Demir wil daar nu meer werk van maken: ze is van plan de lerarenopleiding te hervormen door meer te focussen op lesinhoud, de juiste manier van lesgeven en de beste manier om de klas goed in de hand te houden. COC zet graag mee de schouders onder een toekomstige hervorming van de lerarenopleiding en andere noodzakelijke hervormingen die het tij kunnen doen keren. Van alle maatregelen uit de regeringsverklaring verdient de hervorming van de lerarenopleiding in het licht van TIMSS 2023 volgens COC prioritaire aandacht. De alarmerende internationale onderwijsonderzoekresultaten zijn niet langer een wake-upcall, maar een *call to action*: er moet nú gehandeld worden om de kwaliteit van onderwijs terug te winnen. Gemotiveerde en vakbekwame leraren zijn en blijven de basis voor kwaliteitsvol onderwijs.

En waar de sterre bleef stille staan ...

In de afgelopen jaren deden er niet één, maar meerdere sterren ons stilstaan: PIRLS 2021, PISA 2022, TIMSS 2023 ... Allemaal metingen die ons niet tot vreugde stemden.

Het onderwijs heeft na al dat negatieve nieuws dringend nood aan een écht kerstverhaal, een verhaal van licht in duisternis, een verhaal van hoop, een verhaal waar onderwijs centraal ligt in de kribbe. Schrobberbeeck, Pitje Vogel en Suskewiet doorliepen ook de volledige ladder van emoties: vriendschap, verlangen, vreugde en geluk, vertwijfeling, afgunst en haat, een lach en een traan. Laten we optimistisch zijn en samen de tanker doen keren. Want er zijn mensen die geloven dat ze de sterren achterna zitten en eindigen als een goudvis in een kom.⁵

We kijken daarom uit naar 6 januari. De dag dat de échte wijzen tot bij de kribbe komen met een geschenk dat ertoe doet: een kwaliteitsboost voor alle leerlingen en niet alleen voor de kleuters.

Fijne feestdagen!

KOEN VAN KERKHOVEN //
SECRETARIS-GENERAAL COC

² Franklin Delano Roosevelt was de vijfde neef van Theodore Roosevelt (de 26ste president van de Verenigde Staten).

³ Seneca (5 v.C.-65 n.C.), Romeins filosoof staatsman en toneelschrijver

⁴ De knipperlichtennota vind je hier: <https://is.gd/1r5VYF>

⁵ Muriel Barbery, een Franse schrijfster

COC loopt niet achter de simpele slogan 'beter iemand dan niemand voor de klas'. Gemotiveerde en vakbekwame leraren zijn en blijven de basis voor kwaliteitsvol onderwijs.

